

Investigating the Effectiveness of Moral Education with an Emotion-Focused Approach on Students' Responsibility and Ethical Decision-Making

Nahid Gharaei

Master's degree in Clinical Psychology, Department of Psychology, Islamic Azad University, Shahrood, Iran. E-mail: nahidgar6561@gmail.com

Mahboobeh Taher

Corresponding Author, Associate Professor, Department of Psychology, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran. E-mail: mahboobe.taher@yahoo.com

Abstract

This study aims to investigate the effectiveness of emotion-centered moral education in enhancing responsibility and moral decision-making among high school girls in Shahrood. A quasi-experimental design with a pre-test and post-test control group was employed. The purposeful statistical sample included 24 female students who were randomly divided into two groups of 12 people, experimental and control. The experimental group participated in eight training sessions for 90 minutes with moral education with an emotion-oriented approach, while the control group did not receive any intervention. Data were collected using the California Psychological Inventory (CPI) Responsibility Scale and the Moral Judgment Test (MJT). Data analysis was conducted using analysis of covariance (ANCOVA). The ANCOVA results indicated that emotion-centered moral education had a significant impact on increasing responsibility ($F=294.547$, $p<0.001$) and improving moral decision-making ($F=41.118$, $p<0.001$) in the experimental group compared to the control group. Emotion-centered moral education can significantly enhance students' responsibility and moral decision-making. These findings underscore the importance of incorporating emotions into moral education, demonstrating that emotions can be a powerful tool in fostering ethical behavior. To fully utilize this approach, teacher training and the development of appropriate educational programs are necessary.

Keywords: Moral education with an emotion-oriented approach, Responsibility, Moral decision-making, Female students

Cite this Article: Gharaei, N., & Taher, M. (2025). Investigating the Effectiveness of Moral Education with an Emotion-Focused Approach on Students' Responsibility and Ethical Decision-Making. *Educational Psychology*, 20(74), 207-226. <https://doi.org/10.22054/jep.2024.81769.4068>

© 2016 by Allameh Tabataba'i University Press
Publisher: Allameh Tabataba'i University Press
DOI: <https://doi.org/10.22054/jep.2024.81769.4068>

Introduction

Moral education plays a pivotal role in shaping individual and social development, particularly during adolescence—a critical period for identity and character formation. Traditional approaches to moral education have often emphasized rational and abstract ethical concepts, focusing primarily on cognitive aspects of moral reasoning (Avci, 2017). However, recent research highlights the significant influence of emotions on moral decision-making, suggesting a shift toward educational approaches that incorporate emotional understanding and regulation into moral education (Angelidis & Ibrahim, 2011; Becker, 2020). This shift acknowledges that emotions such as empathy, guilt, and anger can profoundly affect ethical judgments and behavior, either positively or negatively. For instance, positive emotions can enhance moral decisions, while negative emotions may lead to unethical outcomes (Becker, 2020). Therefore, integrating emotional intelligence into moral education is increasingly recognized as essential for fostering responsible and ethical behavior among students (Kretz, 2014; Mosallanezhad et al., 2023).

The current study aims to investigate the effectiveness of an emotion-centered approach to moral education in enhancing responsibility and moral decision-making among high school girls in Shahrood. Given the critical role of emotions in ethical behavior, this study seeks to determine whether such an approach can significantly improve students' sense of responsibility and their ability to make ethical decisions. The central research question guiding this study is: Can emotion-centered moral education lead to meaningful improvements in responsibility and moral decision-making in adolescent students?

Literature Review

The foundations of moral education have historically been rooted in rational moral education, where the focus is on developing students' ability to reason about ethical issues logically. This approach, however, has been criticized for its limited impact on actual moral behavior, as it often neglects the emotional dimensions of moral decision-making (Avci, 2017). Emotional intelligence, defined as the ability to recognize, understand, and manage emotions, has been identified as a crucial factor in ethical behavior and decision-making (Angelidis & Ibrahim, 2011). Research by Becker (2020) highlights that positive

emotions such as empathy can enhance moral judgments, whereas negative emotions like anger may lead to unethical decisions (Becker, 2020).

Further studies have supported the integration of emotions into moral education. For instance, Kretz (2014) argues that emotion-centered moral education can empower students to make better moral decisions in complex and stressful situations (Kretz, 2014). Similarly, Mosallanezhad et al. (2023) demonstrated that such an approach significantly improves ethical behavior in students (Mosallanezhad et al., 2023). However, implementing emotion-centered moral education poses challenges, particularly in managing emotions in educational settings, which require careful planning and teacher training (Kotluk & Tormey, 2023).

Methodology

This study employed a quasi-experimental design using a pre-test and post-test with a control group to evaluate the effectiveness of emotion-centered moral education. The sample consisted of 24 high school girls from Shahrood, divided equally into experimental and control groups. The experimental group underwent an eight-session emotion-centered moral education program, while the control group received no intervention. Data on responsibility and moral decision-making were collected using validated and reliable scales—the California Psychological Inventory (CPI) Responsibility Scale and the Moral Judgment Test (MJT). Data analysis was conducted using descriptive statistics and covariance analysis (ANCOVA) to assess the impact of the intervention.

Results

The demographic analysis of the sample revealed that among the 24 participants, 9 students (37.5%) were 15 years old, 8 students (33.3%) were 16 years old, and 7 students (29.2%) were 17 years old. The educational background of the participants was as follows: 9 students (37.5%) were in the 10th grade, 8 students (33.3%) were in the 11th grade, and 7 students (29.2%) were in the 12th grade. This demographic distribution ensured a diverse yet balanced representation of the student population in Shahrood.

In terms of descriptive statistics, the pre-test mean score for responsibility in the experimental group was 78.33 (SD = 16.91), which

increased significantly to 174.58 (SD = 17.75) in the post-test. In contrast, the control group's mean score decreased from 84.08 (SD = 12.94) in the pre-test to 69.83 (SD = 11.97) in the post-test. For moral decision-making, the experimental group's mean score increased from 67.42 (SD = 18.43) in the pre-test to 128.42 (SD = 25.21) in the post-test, while the control group's mean score slightly increased from 70.75 (SD = 14.28) to 77.42 (SD = 11.52).

The following table summarizes the covariance analysis results:

Table 1. Covariance Analysis of Responsibility and Moral Decision-Making

Variable	Source	Sum of Squares	df	Mean Square	F	p-value
Responsibility	Group	60716.12	1	60716.12	294.54	0.00
	Error	4328.81	21	206.13		
Moral Decision-Making	Group	14629.52	1	14629.52	41.11	0.00
	Error	7471.73	21	355.79		

The results indicate that emotion-centered moral education significantly increased both responsibility ($F=294.547$, $p<0.001$) and moral decision-making ($F=41.118$, $p<0.001$) in the experimental group compared to the control group.

Discussion

The findings align with previous research emphasizing the importance of integrating emotions into moral education. As Becker (2020) and Angelidis & Ibrahim (2011) suggest, emotions are critical in shaping moral judgments and behavior. The significant improvement in responsibility and moral decision-making observed in this study supports the notion that emotion-centered moral education can effectively enhance ethical behavior by helping students manage their emotions in morally challenging situations. This study's findings also resonate with Kretz (2014), who found that emotion-centered approaches empower students to navigate complex ethical dilemmas more effectively.

Moreover, the challenges of implementing such educational programs, highlighted by Kotluk & Tormey (2023), are evident in this study's limitations. While the program successfully improved students' ethical behavior, its effectiveness could vary across different contexts and populations. Future studies should explore these variations and

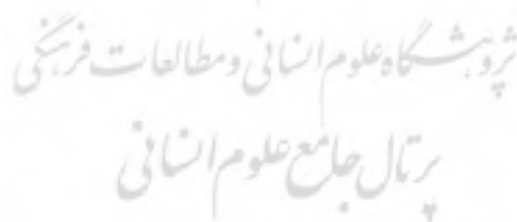
consider long-term assessments to better understand the sustained impact of emotion-centered moral education.

Conclusion

This study concludes that emotion-centered moral education is an effective approach to enhancing responsibility and moral decision-making in high school students. By integrating emotional awareness and regulation into moral education, students are better equipped to make ethical decisions and act responsibly in challenging situations. The significant improvements observed in this study suggest that such educational interventions should be considered in broader educational settings. However, further research is needed to explore the long-term effects and applicability of this approach across different student populations and educational environments. Additionally, teacher training and program development should be prioritized to overcome the challenges of implementing emotion-centered moral education effectively.

Acknowledgments

We hereby thank all individuals for participating and cooperating with us in this study.

بررسی اثربخشی آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار بر مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان

ناهید قرایی

رایانامه: nahidgar6561@gmail.com

کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران.

محبوبه طاهر *

شاهرود، ایران. رایانامه: mahboobe.taher@yahoo.com

نویسنده مسئول، دانشیار، گروه روان‌شناسی، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی،

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار بر مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم در شهر شاهرود انجام شد. این مطالعه به روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون و گروه کنترل انجام شد. نمونه آماری به صورت هدفمند شامل ۲۴ دانش‌آموز دختر بود که به صورت تصادفی به دو گروه ۱۲ نفره آزمایش و کنترل تقسیم شدند. گروه آزمایش در هشت جلسه آموزشی به مدت ۹۰ دقیقه با آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار شرکت کردند، درحالی‌که گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. ابزارهای مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها شامل مقیاس مسئولیت‌پذیری پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا (CPI) و آزمون قضاوت اخلاقی (MJT) بود. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس انجام شد. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار تأثیر معناداری بر افزایش مسئولیت‌پذیری ($F=294.547$, $p<0.001$) و بهبود تصمیم‌گیری اخلاقی ($F=41.118$, $p<0.001$) در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل داشته است. آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار می‌تواند به طور معناداری به ارتقای مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان کمک کند. این یافته‌ها اهمیت توجه به هیجانات در آموزش اخلاق را برجسته می‌کند و نشان می‌دهد که هیجانات می‌توانند به عنوان یک ابزار قدرتمند در تقویت رفتارهای اخلاقی به کار گرفته شوند. برای بهره‌گیری کامل از این رویکرد، نیاز به آموزش معلمان و تدوین برنامه‌های آموزشی مناسب وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار، مسئولیت‌پذیری، تصمیم‌گیری اخلاقی، دانش‌آموزان دختر

استناد به این مقاله: قرایی، ناهید، و طاهر، محبوبه. (۱۴۰۳). بررسی اثربخشی آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار بر مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۲۰(۷۴)، ۲۰۷-۲۲۶.
<https://doi.org/10.22054/jep.2024.81769.4068>

© ۲۰۱۶ دانشگاه علامه طباطبائی

ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

آموزش اخلاق^۱ به عنوان یکی از محورهای اصلی تربیت فردی و اجتماعی در جوامع مختلف مورد توجه قرار گرفته است. اخلاق به عنوان مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌هایی که رفتار فردی و اجتماعی را هدایت می‌کند، نقش بسزایی در شکل‌گیری شخصیت و هویت افراد دارد (قائدرحمتی و همکاران، ۱۴۰۳؛ کریم زاده و همکاران، ۱۴۰۲؛ Zhou, 2023). در این راستا، آموزش‌های اخلاقی از دوران کودکی و نوجوانی آغاز می‌شود و تا بزرگسالی ادامه می‌یابد. یکی از مهم‌ترین دوره‌های زندگی برای یادگیری و نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی، دوران نوجوانی است (Cassidy, 2021؛ غلام پور و همکاران، ۱۴۰۰؛ سعدی پور و همکاران، ۱۳۹۸)؛ زیرا در این دوره، فرد در حال شکل‌گیری هویت اجتماعی و شخصیتی خود است و آموزش‌های اخلاقی می‌تواند تأثیر عمیقی بر رفتارهای آتی او داشته باشد (Agich, 2013).

در طول سال‌ها، رویکردهای مختلفی برای آموزش اخلاق ارائه شده است که هر یک از آن‌ها به جنبه‌های خاصی از این مفهوم پرداخته‌اند (Roshanzadeh et al., 2021). یکی از رویکردهای رایج در آموزش اخلاق، رویکرد عقلانی-اخلاقی^۲ است که بر تفکر منطقی و استدلال‌های اخلاقی تمرکز دارد. در این رویکرد، دانش‌آموزان با مفاهیم انتزاعی و نظری اخلاق آشنا می‌شوند و از طریق تحلیل‌های منطقی به درک عمیق‌تری از این مفاهیم دست می‌یابند (Avci, 2017). اگرچه این رویکرد می‌تواند به توسعه تفکر اخلاقی کمک کند، اما برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند که صرفاً آموزش‌های عقلانی برای تقویت رفتارهای اخلاقی کافی نیست و باید به جنبه‌های هیجانی و احساسی نیز توجه شود (Angelidis & Ibrahim, 2011).

هیجانات^۳ به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای انسانی، نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی ایفا می‌کنند. هیجانات می‌توانند در شرایط مختلف، تصمیمات و قضاوت‌های اخلاقی افراد را تحت تأثیر قرار دهند (Bordbar, 2021; Sajadifar, 2023). به عنوان مثال، هیجانات مثبت مانند همدلی و محبت می‌توانند فرد را به سمت رفتارهای اخلاقی سوق دهند، در حالی که هیجانات منفی مانند خشم و ترس ممکن است به تصمیمات

1. Moral Education

2. Rational-Moral Approach

3. Emotions

غیراخلاقی منجر شوند (Becker, 2020)؛ بنابراین، آموزش‌هایی که به مدیریت هیجانات و شناخت نقش آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی می‌پردازند، می‌توانند تأثیر بسزایی در تقویت رفتارهای اخلاقی داشته باشند (Kretz, 2014).

رویکرد هیجان‌مدار در آموزش اخلاقی، بر این ایده استوار است که هیجانات می‌توانند به عنوان منابع قدرت در فرآیندهای اخلاقی مورداستفاده قرار گیرند. این رویکرد به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا هیجانات خود را شناسایی کنند، آن‌ها را درک کنند و در نهایت از آن‌ها برای اتخاذ تصمیمات اخلاقی استفاده کنند (Mosallanezhad et al., 2023). آموزش‌های مبتنی بر هیجانات، نه تنها به یادگیری مفاهیم اخلاقی کمک می‌کند، بلکه به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که در شرایط واقعی زندگی، به تصمیم‌گیری‌های بهتری دست یابند (Kotluk & Tormey, 2023).

با توجه به اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار بر مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم در شهر شاهرود انجام شده است. این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار می‌تواند بهبود معناداری در مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان ایجاد کند یا خیر؟

پیشینه پژوهش

آموزش اخلاق به عنوان یکی از مباحث کلیدی در تربیت و توسعه فردی، از دیرباز موردتوجه اندیشمندان و پژوهشگران بوده است. مبانی نظری این حوزه بر اساس رویکردهای مختلفی توسعه یافته‌اند که هر یک از آن‌ها بر جنبه‌های خاصی از اخلاق و تربیت اخلاقی تأکید دارند. یکی از نخستین و مهم‌ترین رویکردها در این زمینه، رویکرد عقلانی-اخلاقی است که بر اساس آن، اخلاق به عنوان یک مجموعه اصول و قواعد عقلانی تعریف می‌شود و آموزش اخلاق باید به تقویت توانایی استدلال و تحلیل منطقی در افراد منجر شود (Avci, 2017). این رویکرد بیشتر بر آموزش‌های نظری و انتزاعی تأکید دارد و تلاش می‌کند تا از طریق تحلیل‌های عقلانی، دانش‌آموزان را به درک عمیق‌تری از مفاهیم اخلاقی برساند. بااین حال، در دهه‌های اخیر، انتقادات زیادی به این رویکرد مطرح شده است. پژوهشگران معتقدند که صرفاً آموزش‌های عقلانی نمی‌تواند به شکل‌گیری رفتارهای اخلاقی منجر شود و باید به جنبه‌های هیجانی و احساسی نیز توجه کرد (Angelidis &

(Ibrahim, 2011). این دیدگاه به خصوص در روان‌شناسی اخلاق و تربیت اخلاقی مورد توجه قرار گرفته است و پژوهش‌های متعددی نشان داده‌اند که هیجانات نقش بسیار مهمی در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی ایفا می‌کنند (Becker, 2020).

یکی از پژوهش‌های مهم در این زمینه توسط Becker (2020) انجام شده است که در آن به بررسی نقش هیجانات در فرآیندهای تصمیم‌گیری اخلاقی پرداخته شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که هیجانات مثبت مانند همدلی و محبت می‌توانند تصمیم‌گیری‌های اخلاقی را تقویت کنند، درحالی‌که هیجانات منفی مانند خشم و ترس ممکن است به تصمیمات غیراخلاقی منجر شوند. این نتایج بر اهمیت توجه به هیجانات در آموزش اخلاق تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که باید به دانش‌آموزان آموزش داده شود که چگونه هیجانات خود را مدیریت کنند و از آن‌ها به عنوان منابعی برای تصمیم‌گیری‌های اخلاقی استفاده کنند. در ادامه این مسیر، پژوهش‌های دیگری نیز انجام شده‌اند که به بررسی اثربخشی رویکردهای هیجان‌مدار در آموزش اخلاق پرداخته‌اند. برای مثال، پژوهش‌های Angelidis and Ibrahim (2011) نشان داده‌اند که آموزش‌های مبتنی بر هیجانات می‌توانند به بهبود معناداری در مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی افراد منجر شوند. این پژوهشگران بر این باورند که هیجانات می‌توانند به عنوان یک منبع قدرت در فرآیندهای اخلاقی مورد استفاده قرار گیرند و به دانش‌آموزان کمک کنند تا در مواجهه با چالش‌های اخلاقی، تصمیمات بهتری اتخاذ کنند.

یکی دیگر از پژوهش‌های مهم در این زمینه، مطالعه‌ای است که توسط Kretz (2014) انجام شده است. این پژوهش به بررسی نقش هیجانات در آموزش اخلاق پرداخته و نشان داده است که دانش‌آموزانی که در برنامه‌های آموزشی هیجان‌مدار شرکت کرده‌اند، نسبت به دیگران توانایی بیشتری در اتخاذ تصمیمات اخلاقی دارند. Kretz معتقد است که هیجانات می‌توانند به عنوان یک ابزار قدرتمند در فرآیند یادگیری اخلاقی به کار گرفته شوند و به دانش‌آموزان کمک کنند تا در شرایط استرس‌زا و پیچیده، تصمیمات اخلاقی مناسبی اتخاذ کنند.

همچنین، پژوهش‌های جدیدتری که توسط Mosallanezhad و همکاران (2023) انجام شده‌اند، نیز بر اهمیت آموزش هیجان‌مدار در تربیت اخلاقی تأکید دارند. این پژوهشگران بر این باورند که آموزش‌های مبتنی بر هیجانات می‌تواند بهبود معناداری در رفتارهای اخلاقی

دانش‌آموزان ایجاد کند و به آن‌ها کمک کند تا در مواجهه با چالش‌های اخلاقی، تصمیمات بهتری اتخاذ کنند. این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که هیجان‌ات نه تنها به عنوان یک عامل تأثیرگذار بر رفتارهای اخلاقی مطرح هستند، بلکه می‌توانند به عنوان یک ابزار آموزشی مؤثر نیز به کار گرفته شوند.

در کنار این پژوهش‌ها، مطالعات دیگری نیز انجام شده‌اند که به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با پیاده‌سازی آموزش‌های هیجان‌مدار در مدارس پرداخته‌اند. به عنوان مثال، پژوهش‌هایی که توسط Kotluk and Tormey (2023) انجام شده‌اند، نشان داده‌اند که یکی از چالش‌های اصلی در این زمینه، پیچیدگی مدیریت هیجان‌ات در محیط‌های آموزشی است. این پژوهشگران معتقدند که معلمان و مربیان نیاز دارند تا نه تنها مهارت‌های لازم برای آموزش مفاهیم اخلاقی را داشته باشند، بلکه قادر باشند تا هیجان‌ات دانش‌آموزان را نیز درک و مدیریت کنند. این امر مستلزم آموزش‌های ویژه برای معلمان و ایجاد محیط‌های آموزشی است که در آن هیجان‌ات به عنوان یک بخش طبیعی و سازنده از فرآیند یادگیری پذیرفته شود.

به طور کلی، مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار می‌تواند بهبود معناداری در مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان ایجاد کند. این رویکرد به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا هیجان‌ات خود را شناسایی و مدیریت کنند و از آن‌ها به عنوان منابعی برای تصمیم‌گیری‌های اخلاقی استفاده کنند. با این حال، چالش‌های مرتبط با پیاده‌سازی این رویکرد در مدارس نیز باید مورد توجه قرار گیرد و برنامه‌های آموزشی مناسبی برای معلمان و مربیان طراحی شود تا بتوانند به بهترین شکل ممکن از این رویکرد بهره‌مند شوند. با توجه به این یافته‌ها، پژوهش حاضر به دنبال بررسی اثربخشی آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار بر مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم در شهر شاهرود است. این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی آموزش اخلاقی مبتنی بر هیجان‌ات می‌تواند بهبود معناداری در این دو متغیر ایجاد کند یا خیر؟ نتایج این پژوهش می‌تواند به توسعه برنامه‌های آموزشی مؤثرتر در زمینه آموزش اخلاق کمک کند و نشان دهد که چگونه می‌توان از هیجان‌ات به عنوان یک ابزار قدرتمند در فرآیند یادگیری اخلاقی استفاده کرد.

روش

این پژوهش به منظور بررسی اثربخشی آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار بر مسئولیت‌پذیری، تصمیم‌گیری اخلاقی و تعهد اخلاقی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم در شهر شاهرود انجام شد. با توجه به هدف پژوهش که کاربردی-عملی است، این مطالعه به صورت نیمه‌آزمایشی و با استفاده از طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه انجام گرفت. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم شهر شاهرود در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود. این جامعه آماری به عنوان یک گروه همگن در نظر گرفته شد که شرایط مشابهی از لحاظ سنی و تحصیلی دارند. ملاک‌های ورود به این پژوهش شامل مواردی چون رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان برای حضور در پژوهش، داوطلبانه بودن شرکت در پژوهش بدون پرداخت هیچ‌گونه هزینه‌ای، عدم شرکت هم‌زمان در گروه‌های درمانی دیگر، و تحصیل در دوره متوسطه دوم بود. ملاک‌های خروج شامل استفاده از داروهایی که بر نتیجه آزمایش تأثیرگذار باشد، و غیبت بیش از دو جلسه از در جلسات آموزشی بود. در این پژوهش، نمونه آماری به صورت هدفمند شامل ۲۴ دانش‌آموز دختر بود که به صورت تصادفی به دو گروه ۱۲ نفره تقسیم شدند. یک گروه به عنوان گروه آزمایش و گروه دیگر به عنوان گروه کنترل در نظر گرفته شد. گروه آزمایش تحت آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار قرار گرفت و گروه کنترل هیچ‌گونه مداخله‌ای دریافت نکرد. برای سنجش متغیرهای وابسته این پژوهش، از دو ابزار معتبر استفاده شد: خرده‌مقیاس مقیاس مسئولیت‌پذیری پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا (CPI) و آزمون قضاوت اخلاقی (MJT) که به ترتیب توسط گاف (۱۹۸۷) و لیند (۱۹۷۸) طراحی شده‌اند. این ابزارها به دلیل اعتبار و پایایی بالا، انتخاب شدند و با توجه به اهداف پژوهش، مناسب ارزیابی مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان بودند. هر دو ابزار در مطالعات پیشین نیز مورد تأیید قرار گرفته‌اند.

برای سنجش متغیر وابسته مسئولیت‌پذیری در این مطالعه از خرده‌مقیاس مسئولیت‌پذیری «پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا (CPI)» که توسط گاف در سال ۱۹۸۷ طراحی شده، استفاده شد. این مقیاس شامل ۱۸ گویه است که حس مسئولیت‌پذیری و وظیفه‌شناسی فرد را ارزیابی می‌کند. این مقیاس بخشی از پرسشنامه گسترده‌تری است که خرده‌مقیاس‌های مختلفی برای سنجش جنبه‌های گوناگون شخصیت دارد. امتیازدهی این ابزار بر اساس طیف لیکرت انجام می‌شود و امتیازات بالاتر نشان‌دهنده حس مسئولیت‌پذیری بیشتر است.

مطالعات قبلی اعتبار و پایایی این ابزار را تأیید کرده‌اند و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ برای آن گزارش شده که نشان‌دهنده ثبات و دقت بالای آن در سنجش سازه مسئولیت‌پذیری است (سیف پناهی و همکاران، ۱۳۹۴).

برای سنجش متغیر وابسته تصمیم‌گیری اخلاقی در این مطالعه از «آزمون قضاوت اخلاقی (MJT)» که توسط «لیند» در سال ۱۹۷۸ طراحی شده، استفاده گردید. MJT ابزاری شناخته شده است که شایستگی قضاوت اخلاقی فرد را ارزیابی می‌کند. این آزمون شامل دو معضل اخلاقی است که هر یک به دنبال ۱۲ گزاره مربوط به مراحل مختلف استدلال اخلاقی طبق نظریه توسعه اخلاقی کلبرگ می‌آید. پاسخ‌دهندگان میزان توافق خود با هر گزاره را بر اساس طیف لیکرت درجه‌بندی می‌کنند. MJT سازگاری قضاوت‌های اخلاقی فرد در شرایط مختلف را ارزیابی می‌کند. اعتبار و پایایی این ابزار در مطالعات متعدد تأیید شده و ضریب آلفای کرونباخ آن بین ۰/۷ تا ۰/۸۵ متغیر است که نشان‌دهنده استحکام آن در سنجش فرآیندهای تصمیم‌گیری اخلاقی است (Pretzlaff, 2005؛ طاهری فرد و همکاران، ۱۴۰۰).

مداخله آموزش اخلاقی هیجان‌محور با هدف ارتقاء مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری دانش‌آموزان در طی ۸ جلسه آموزشی برنامه‌ریزی و اجرا شد. هر جلسه به مدت ۹۰ دقیقه به صورت مجازی در محیط گوگل میت توسط کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی که دوره‌های تخصصی در این زمینه را آموزش دیده است و مجوز لازم را دارد، برگزار شد و در هر جلسه مفاهیم مرتبط با اخلاق، هیجانات و تأثیر آن‌ها بر تصمیم‌گیری و رفتار اخلاقی آموزش داده شد. این جلسات به صورت گروهی و با استفاده از روش‌های مشارکتی، بحث و تبادل نظر و فعالیت‌های عملی طراحی شدند تا دانش‌آموزان بتوانند مهارت‌های اخلاقی و هیجانی خود را تقویت کنند. فرآیند جلسات آموزشی به شرح زیر بود:

جلسه اول به تعریف هیجان‌ها و نقش آن‌ها در زندگی روزمره اختصاص داشت. در این جلسه، شرکت‌کنندگان با انواع هیجان‌ها و اهمیت شناسایی آن‌ها آشنا شدند. تمرین‌هایی برای شناختن هیجان‌های مختلف، کاهش آسیب‌پذیری جسمی و شناختی، و افزایش هیجان‌های مثبت ارائه شد. همچنین مهارت‌های روبه‌رویی با هیجان‌ها و نحوه ثبت و تحلیل آن‌ها به شرکت‌کنندگان آموزش داده شد تا بتوانند با هیجان‌های خود بهتر کنار بیایند و آن‌ها را مدیریت کنند. جلسه دوم به ارزیابی عمیق‌تر تعاملات درون‌فردی و بین‌فردی پرداخته شد و بر نوع دوستی و همدلی تأکید داشت. شرکت‌کنندگان یاد گرفتند چگونه با

رفتارهایی نظیر سهیم شدن، محبت کردن، همکاری و حمایت از دیگران، روابط صمیمانه و مثبتی ایجاد کنند. همچنین مهارت‌هایی مانند ابراز وجود، بیان احساسات و حل مشکلات شخصی و گروهی آموزش داده شد تا افراد بتوانند بهتر با دیگران تعامل کنند و نیازهای خود را به درستی بیان کنند. جلسه سوم به احساس تعهد و مسئولیت‌پذیری اختصاص داشت. شرکت‌کنندگان با اهمیت تعهد در زمینه‌های مختلف زندگی مانند تحصیل، شغل و روابط اجتماعی آشنا شدند. مسئولیت‌پذیری در برابر خود، خانواده، جامعه و محیط‌زیست نیز از دیگر موضوعات مطرح در این جلسه بود. همچنین مهارت‌هایی برای تقویت عزت‌نفس و اعتمادبه‌نفس ارائه شد تا افراد بتوانند با شکست‌ها و چالش‌های زندگی بهتر روبرو شوند و از آن‌ها درس بگیرند. جلسه چهارم به آموزش مهارت‌های مشارکت و همکاری و همچنین قدردانی و تحسین پرداخت. شرکت‌کنندگان یاد گرفتند چگونه در کارهای گروهی مشارکت کنند و به نظرات دیگران احترام بگذارند. همچنین روش‌های مختلف ارتباطات بین‌فردی، از جمله مهارت‌های گوش دادن، ابراز وجود و حل تعارض آموزش داده شد. قدردانی و تشکر صحیح از دیگران نیز به عنوان یکی از عوامل تقویت روابط اجتماعی مورد بحث قرار گرفت. جلسه پنجم به کنترل خشم و مدیریت تعارض اختصاص داشت. شرکت‌کنندگان با ماهیت هیجان خشم و عواملی که منجر به بروز آن می‌شود، آشنا شدند. تکنیک‌هایی برای شناخت و مدیریت تعارضات، از جمله راهبردهای عدم مقابله، راه‌حل‌گرایی و کنترل تعارضات آموزش داده شد. همچنین راهکارهایی برای مقابله با خشم و استفاده از استراتژی‌های برد-برد در حل تعارضات به شرکت‌کنندگان ارائه شد. در جلسه ششم به احساس سودمندی و تعالی پرداخته شد. شرکت‌کنندگان با اهمیت ارزش‌ها و مفاهیم بنیادین تعالی افراد آشنا شدند و آموختند چگونه خود و دیگران را از طریق درک نیازها و خلق فرصت‌ها بهبود دهند. توسعه قابلیت‌های فردی، خلاقیت و نوآوری، و مدیریت چابکی از دیگر مباحث این جلسه بود که به منظور ارتقای عملکرد فردی و اجتماعی مطرح شد. جلسه هفتم به آموزش عزت‌نفس، همنوایی اجتماعی و حل مسئله و صلح اختصاص داشت. شرکت‌کنندگان یاد گرفتند چگونه عزت‌نفس خود را تقویت کنند و رفتارهای اجتماعی خود را به طور مؤثری مدیریت کنند. همچنین مهارت‌های حل مسئله و چگونگی پذیرش مشکلات به عنوان چالش‌هایی که نیاز به رسیدگی دارند، آموزش داده شد. افراد یاد گرفتند چگونه مشکلات خود را تعریف و تحلیل کنند تا بتوانند راه‌حل‌های مؤثرتری پیدا کنند.

جلسه هشتم به‌مرور جلسات قبلی و آموزش مهربانی و بخشش اختصاص داشت. شرکت‌کنندگان با اهمیت مهربانی و بخشش در روابط اجتماعی آشنا شدند و آموختند چگونه احساسات منفی مانند کینه و انتقام را مدیریت کنند. همچنین پیامدهای مثبت بخشش و مهربانی از نظر اخلاقی، اجتماعی و دینی موردبررسی قرار گرفت و شرکت‌کنندگان در پایان این جلسه به‌مرور تمامی مفاهیم آموخته‌شده پرداختند و پس‌آزمون اجرا شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها به دو صورت توصیفی و استنباطی انجام شد. در بخش آمار توصیفی، داده‌ها به‌منظور دسته‌بندی و محاسبه شاخص‌های مرکزی و پراکندگی، همچنین رسم نمودارها، موردبررسی قرار گرفتند. در بخش آمار استنباطی، به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش، از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد. این تحلیل با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام گرفت تا اثر مداخله آموزشی بر مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان موردبررسی قرار گیرد.

یافته‌ها

در این پژوهش، ۲۴ دانش‌آموز دختر دوره متوسطه دوم شهر شاهرود شرکت داشتند که به لحاظ سنی و تحصیلی توصیف شدند. از میان شرکت‌کنندگان، ۹ نفر (۳۷/۵ درصد) دارای سن ۱۵ سال، ۸ نفر (۳۳/۳۳ درصد) دارای سن ۱۶ سال و ۷ نفر (۱۶/۲۹ درصد) دارای سن ۱۷ سال بودند. از نظر تحصیلات، ۹ نفر (۳۷/۵ درصد) در پایه دهم، ۸ نفر (۳۳/۳۳ درصد) در پایه یازدهم و ۷ نفر (۱۶/۲۹ درصد) در پایه دوازدهم تحصیل می‌کردند.

در جدول زیر، میانگین و انحراف معیار نمرات مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی در دو گروه آزمایش و کنترل در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون ارائه شده است:

جدول ۱. یافته‌های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) نمرات مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی در دو گروه آزمایش و کنترل

متغیر	مرحله	گروه کنترل (میانگین)	گروه کنترل (انحراف معیار)	گروه آزمایش (میانگین)	گروه آزمایش (انحراف معیار)
مسئولیت‌پذیری	پیش‌آزمون	۸۴/۰۸	۱۲/۹۴	۷۸/۳۳	۱۶/۹۱
	پس‌آزمون	۶۹/۸۳	۱۱/۹۷	۱۷۴/۵۸	۱۷/۷۵
تصمیم‌گیری اخلاقی	پیش‌آزمون	۷۰/۷۵	۱۴/۲۸	۶۷/۴۲	۱۸/۴۳
	پس‌آزمون	۷۷/۴۲	۱۱/۵۲	۱۲۸/۴۲	۲۵/۲۱

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، میانگین نمرات مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی در گروه آزمایش پس از مداخله آموزشی به‌طور قابل‌توجهی افزایش یافته است، درحالی‌که در گروه کنترل این افزایش مشاهده نمی‌شود. این نشان می‌دهد که آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار تأثیر مثبتی بر این دو متغیر داشته است.

برای تأیید این نتایج، تحلیل کوواریانس چند متغیری انجام شد تا تأثیر گروه (آزمایش و کنترل) بر مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی بررسی شود. نتایج این تحلیل در جدول زیر ارائه شده است. همچنین، برای اطمینان از صحت نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری (MANCOVA)، مفروضات اصلی این تحلیل شامل نرمال بودن داده‌ها، همگنی واریانس‌ها، و رابطه خطی بین متغیرهای وابسته و مستقل بررسی شدند. به‌منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها، از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد که نشان داد داده‌ها دارای توزیع نرمال می‌باشند ($p > 0/05$). همچنین، آزمون لوین برای بررسی همگنی واریانس‌ها انجام شد و نتایج آن عدم تفاوت معنادار در واریانس‌های گروه‌های موردبررسی را تأیید کرد (برای مسئولیت‌پذیری: $F = 1/34$ ، $p = 0/26$ ؛ برای تصمیم‌گیری اخلاقی: $F = 1/08$ ، $p = 0/35$). علاوه بر این، بررسی رابطه خطی بین متغیرهای وابسته و مستقل از طریق تحلیل همبستگی پیرسون نشان داد که همبستگی معناداری بین متغیرها وجود دارد ($r = 0/78$ ، $p < 0/01$). بر این اساس، مفروضات تحلیل کوواریانس چند متغیری تأیید و نتایج آن قابل‌اعتماد است.

جدول ۲. نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری برای مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
مسئولیت‌پذیری	گروه	۶۰۷۱۶/۱۲۳	۱	۶۰۷۱۶/۱۲۳	۲۹۴/۵۴۷	۰/۰۰۰
	خطا	۴۳۲۸/۸۱۷	۲۱	۲۰۶/۱۳۴		
تصمیم‌گیری اخلاقی	گروه	۱۴۶۲۹/۵۲۱	۱	۱۴۶۲۹/۵۲۱	۴۱/۱۱۸	۰/۰۰۰
	خطا	۷۴۷۱/۷۳۶	۲۱	۳۵۵/۷۹۷		

نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری نشان داد که تفاوت معنی‌داری بین گروه‌های آزمایش و کنترل در نمرات مسئولیت‌پذیری ($F = ۲۹۴/۵۴۷$ ، $p < 0/001$) و تصمیم‌گیری اخلاقی ($F = ۴۱/۱۱۸$ ، $p < 0/001$) وجود دارد. این نتایج تأیید می‌کند که مداخله آموزشی تأثیر معناداری بر بهبود مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار بر مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم بود. نتایج نشان داد که آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار تأثیر معناداری بر افزایش مسئولیت‌پذیری و بهبود تصمیم‌گیری اخلاقی دانش‌آموزان داشته است. این یافته با نتایج پژوهش‌های Becker (2020)، Kretz (2014)، Mosallanezhad و همکاران (2023) و Angelidis and Ibrahim (2011) همخوانی دارد.

این یافته‌ها حاکی از آن است که رویکرد هیجان‌مدار در آموزش اخلاق می‌تواند به‌عنوان یک روش مؤثر در تقویت رفتارهای اخلاقی و ارتقای مسئولیت‌پذیری در میان نوجوانان مورداستفاده قرار گیرد. هیجان‌ات نقش مهمی در فرآیندهای تصمیم‌گیری اخلاقی دارند. به‌طوری‌که هیجان‌ات مثبت می‌توانند قضاوت‌های اخلاقی را تقویت کنند، درحالی‌که هیجان‌ات منفی ممکن است منجر به تصمیم‌گیری‌های غیراخلاقی شود (Becker, 2020). از سوی نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش هیجان‌مدار می‌تواند دانش‌آموزان را به سمت تصمیم‌گیری‌های اخلاقی‌تر سوق دهد و مسئولیت‌پذیری آن‌ها را افزایش دهد.

پژوهش‌ها نشان داده است که هیجان‌ات در تصمیم‌گیری اخلاقی نقش بسزایی دارد به‌طوری‌که هیجان‌ات می‌توانند به‌عنوان منابع قدرتمندی در فرآیندهای تصمیم‌گیری اخلاقی مورداستفاده قرار گیرند (Angelidis & Ibrahim, 2011). یافته‌های این پژوهش نشان داد که آموزش‌های مبتنی بر هیجان‌ات به دانش‌آموزان کمک کرد تا در مواجهه با چالش‌های اخلاقی، تصمیمات بهتری اتخاذ کنند و مسئولیت‌پذیری بیشتری از خود نشان دهند. از سوی دیگر آموزش‌های هیجان‌مدار می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا در شرایط استرس‌زا و پیچیده، تصمیمات اخلاقی مناسبی اتخاذ کنند (Kretz, 2014). همان‌طور که آموزش‌های مبتنی بر هیجان‌ات می‌تواند بهبود معناداری در رفتارهای اخلاقی دانش‌آموزان ایجاد کند (Mosallanezhad et al., 2023) یافته‌های این پژوهش نیز نشان داد که آموزش هیجان‌مدار می‌تواند به‌عنوان یک رویکرد مؤثر در تقویت رفتارهای اخلاقی و ارتقای مسئولیت‌پذیری در میان دانش‌آموزان به کار گرفته شود.

درمجموع، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار می‌تواند به‌طور معناداری به ارتقای مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی در دانش‌آموزان

کمک کند. این یافته‌ها بر اهمیت توجه به هیجانات در فرآیندهای آموزش اخلاق تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که هیجانات می‌توانند به عنوان یک ابزار قدرتمند در ارتقای رفتارهای اخلاقی و تقویت مسئولیت‌پذیری به کار گرفته شوند.

این پژوهش مانند سایر پژوهش‌ها دارای محدودیت‌هایی بوده است به طوری که نمونه آماری این پژوهش تنها شامل دانش آموزان دختر دوره متوسطه دوم در شهر شاهرود بوده است و نتایج قابل تعمیم به سایر گروه‌ها و شهرها نیست. محدودیت بعدی این پژوهش مربوط به مدت زمان آموزش است. اگرچه هشت جلسه آموزشی برای اجرای این رویکرد در نظر گرفته شد، اما ممکن است مدت زمان طولانی‌تری برای اثربخشی کامل آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار مورد نیاز باشد. علاوه بر این، اثرات بلندمدت مداخله بررسی نشده است بنابراین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی دوره‌های پیگیری در نظر گرفته شود، استفاده از روش‌های طولی برای بررسی اثرات بلندمدت آموزش هیجان‌مدار بر رفتارهای اخلاقی دانش آموزان می‌تواند دیدگاه‌های جدیدی را در این زمینه فراهم کند. اگرچه ابزارهای سنجش مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی مورد استفاده در این پژوهش از اعتبار و پایایی بالایی برخوردار بودند، اما ممکن است عوامل دیگری نیز در نتایج دخیل بوده باشند که توسط این ابزارها اندازه‌گیری نشده‌اند.

پژوهش‌های آینده می‌توانند به بررسی اثرات آموزش هیجان‌مدار در گروه‌های سنی مختلف و همچنین در میان دانش آموزان پسر بپردازند. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، تأثیرات فرهنگی و اجتماعی بر رفتارهای اخلاقی دانش آموزان بررسی شود. پژوهش‌های بیشتری می‌توانند به بررسی این موضوع بپردازند که چگونه ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی و اجتماعی می‌توانند بر تأثیرات آموزش‌های هیجان‌مدار در زمینه اخلاقی تأثیر بگذارند و چگونه می‌توان این آموزش‌ها را به گونه‌ای طراحی کرد که با شرایط فرهنگی و اجتماعی مختلف سازگار باشند.

نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش اخلاق با رویکرد هیجان‌مدار می‌تواند به طور معناداری به ارتقای مسئولیت‌پذیری و تصمیم‌گیری اخلاقی در دانش آموزان کمک کند؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود که این رویکرد به عنوان بخشی از برنامه‌های آموزشی مدارس مورد توجه قرار گیرد. برای این منظور، لازم است که معلمان و مربیان آموزش‌های لازم را در زمینه مدیریت هیجانات و استفاده از آن‌ها در فرآیندهای آموزشی دریافت کنند.

همچنین، ایجاد محیط‌های آموزشی که در آن هیجانات به‌عنوان بخشی طبیعی و سازنده از فرآیند یادگیری پذیرفته شود، می‌تواند به موفقیت بیشتر این رویکرد کمک کند. مدارس می‌توانند با ایجاد فضایی امن و حمایتگر، به دانش‌آموزان کمک کنند تا هیجانات خود را بشناسند و از آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی خود استفاده کنند. درنهایت، پیشنهاد می‌شود که برنامه‌های آموزشی مبتنی بر هیجانات به‌صورت دوره‌ای ارزیابی شوند تا اثربخشی آن‌ها بررسی و در صورت نیاز، بهبود یابند. این ارزیابی‌ها می‌توانند به بهبود کیفیت آموزش‌های اخلاقی و ارتقای رفتارهای اخلاقی دانش‌آموزان کمک کنند و نقش مهمی در تربیت نسل‌های آینده ایفا کنند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود نداشته است.

سپاسگزاری

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند که از تمامی شرکت‌کنندگان و همراهان گرامی در مطالعه حاضر تشکر و قدردانی نمایند.

منابع

- سعدی‌پور، اسماعیل، اسدزاده، حسن، درتاج، فریبرز، و شجاعی، مریم. (۱۳۹۸). تدوین برنامه آموزش اخلاق بر تصمیم‌گیری اخلاقی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر و مقایسه اثربخشی آن با روش آموزش معماهای فرضی کلبرگ و معماهای زندگی واقعی. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۲، ۸۵۳-۸۶۱.
doi: 10.22038/mjms.2020.15771
- سیف پناهی، حامد، موسوی جد، سید محمد، زندی، خلیل، و راستاد، آرمان. (۱۳۹۴). رابطه رهبری اخلاقی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی (مطالعه موردی کارکنان سایت اداری سنندج). *جامعه شناسی کاربردی*، ۲۶(۴)، ۲۱۳-۲۲۲.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.20085745.1394.26.4.12.2>
- طاهری فرد، مینا، بشرپور، سجاد، حاجلو، نادر، نریمانی، محمد، و علیزاده گورادل، جابر. (۱۴۰۰). مدل یابی عود مصرف مواد بر اساس تصمیم‌گیری پرخطر، سوء‌گیری توجه و حساسیت به پاداش: با نقش میانجی ولع مصرف. *یک مطالعه توصیفی. مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، ۲۰، ۷۶۶-۷۴۷.

غلام پور، میثم، پورشافعی، هادی، فراستخواه، مقصود و آیتی، محسن. (۱۴۰۰). تبیین عناصر برنامه درسی تربیت اخلاقی با توجه به سیره رضوی فرهنگ رضوی، ۹(۳۳)، ۱۷۹-۲۰۱.

<https://doi.org/10.22034/farzv.2021.129236>

قائدرحمتمی، الهام، طاهری گودرزی، حجت، و مهدیان، محمد جعفر. (۱۴۰۳). طراحی الگوی یاددهی- یادگیری تربیت اخلاقی دانش آموزان مدارس دوره دوم استعدادهای درخشان آموزش و پرورش استان تهران مبتنی بر الگوی ایرانی- اسلامی پیشرفت، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۳۲(۶۲)، ۱۶۹-۱۹۶.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22516972.1403.32.62.6.1>

کریم زاده، نازنین، درویشی، مریم، و فریدونی، معصومه. (۱۴۰۲). تبیین رابطه استفاده از فضای مجازی با تربیت اخلاقی (بعد فردی) دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر همدان (سال تحصیلی ۱۴۰۱). نظریه و عمل در تربیت معلمان، ۹(۱۵)، ۲۳۸-۲۰۱.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26457156.1402.9.15.9.7>

References

- Agich, G. J. (2013). Education and the Improvement of Clinical Ethics Services. *BMC Medical Education*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/1472-6920-13-41>
- Angelidis, J. P., & Ibrahim, N. A. (2011). The Impact of Emotional Intelligence on the Ethical Judgment of Managers. *Journal of Business Ethics*, 99(S1), 111-119. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-1158-5>
- Avci, E. (2017). A Normative Analysis to Determine the Goals of Ethics Education Through Utilizing Three Approaches: Rational Moral Education, Ethical Acculturation, and Learning Throughout Life. *International Journal of Ethics Education*, 2(2), 125-145. <https://doi.org/10.1007/s40889-017-0032-4>
- Becker, D. (2020). Feeling Right About Doing Right, Even if It Was Difficult? Emotional and Behavioral Consequences of Conflict During Ethical Consumer Decision making. *Journal of Consumer Behaviour*, 20(3), 817-826. <https://doi.org/10.1002/cb.1911>
- Bordbar, M. R. F. (2021). Autonomy-Supportive Faculty, Students' Self-System Processes, Positive Academic Emotions, and Agentic Engagement: Adding Emotions to Self-System Model of Motivational Development. *Frontiers in psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.727794>
- Cassidy, C. (2021). Philosophy With Children as and for Moral Education. 13-28. <https://doi.org/10.24641/80-662-3-978/1007>
- Ghaedrahmati, E., Taheri Goodarzi, H., & Mahdian, M. J. (2024). Teaching-learning Model of Moral Education for Students of the Second Term of Schools of Exceptional Talents of Tehran Province based on the Iranian-Islamic Model of Progress. *Research in Islamic Education Issues*, 32(62), 169-196. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22516972.1403.32.62.6>. [In Persian].
- Gholampour, M., Pourshafei, H., Farasatkah, M., & Ayati, M. (2021). Explaining the Elements of the Moral Education Curriculum According to the Raḍavi Tradition. *Journal of Razavi Culture*, 9(33), 179-201. <https://doi.org/10.22034/farzv.2021.129236> [In Persian].
- Karimzadeh, N., Darvishi, M., & Fereidouni, M. (2023). Explaining the relationship between the use of virtual space and moral education (individual dimension)

- of female students of the second year of secondary school in Hamadan city. *The Journal of Theory and Practice in Teachers Education*, 9(15), 238-201. https://itt.cfu.ac.ir/article_2988_en.html [In Persian].
- Kotluk, N., & Tormey, R. (2023). Compassion and Engineering Students' Moral Reasoning: The Emotional Experience of Engineering Ethics Cases. *Journal of Engineering Education*, 112(3), 719-740. <https://doi.org/10.1002/jee.20538>
- Kretz, L. (2014). Emotional Responsibility and Teaching Ethics: Student Empowerment. *Ethics and Education*, 9(3), 340-355. <https://doi.org/10.1080/17449642.2014.951555>
- Mosallanezhad, M., Torabizadeh, C., & Zarshenas, L. (2023). A Study of the Relationship Between Ethical Sensitivity and Emotional Intelligence in Nursing, Anesthesia, and Operating Room Students. *International Journal of Emotional Education*, 15(1), 89-104. <https://doi.org/10.56300/jaer8536>
- Pretzlaff, R. K. (2005). Should Age be a Deciding Factor in Ethical Decision-Making? *Health Care Analysis*, 13(2), 119-128. <https://doi.org/10.1007/s10728-005-4475-y>
- Roshanzadeh, M., Vanaki, Z., Sadooghiasl, A., Tajabadi, A., & Mohammadi, S. (2021). Explaining courage in ethical decision-making by nursing managers: A qualitative content analysis. *Journal of Holistic Nursing And Midwifery*, 31(4), 254-262. <https://doi.org/10.32598/jhnm.31.4.2141>
- Sadi Pour, S., Asadzadeh, H., Dortaj, F., & Shojaei, M. (2020). Developing an Ethics Education Program on the Ethical Decision Making and Accountability of Female Students and Comparing Its Effectiveness with the Teaching of Robert Kleberg's Riddles and Real Life Riddles. *medical journal of mashhad university of medical sciences*, 62(5.1), 853-861. <https://doi.org/10.22038/mjms.2020.15771> [In Persian].
- Sajadifar, S. (2023). Emotional Pathways to Engagement :Predicting Academic Engagement Through Academic Emotions Among High School Girls. *KMAN Counsel and Psych Nexus*, 1(1), 189-194. <https://doi.org/10.61838/kman.psychnexus.1.1.22>
- Seifpanahi, H., Moosavi Jad, M., Zandi, K., & Rastad, A. (2015). The Relationship between Ethical Leadership and Social Responsibility (Case Study Staff of Sanandaj Official Sites). *Journal of Applied Sociology*, 26(4), 213-222. https://jas.ui.ac.ir/article_18426.html [In Persian].
- Taherifard, M., Basharpour, S., Hajloo, N., Narimani, M., & Alizadeh Gorade, J. I. (2021). Modeling Substance Use Relapse Based on Risky Decision Making, Attentional Bias, and Reward Sensitivity: with the Mediating Role of Craving: A Descriptive Study. *RUMS JOURNAL*, 20(7), 747-766. <https://doi.org/10.52547/jrums.20.7.747> [In Persian].
- Zhou, S. (2023). Current Investigation of Moral Education Implementation in Primary and Secondary Schools—Evidence From China. *Open Journal of Social Sciences*, 11(12), 403-412. <https://doi.org/10.4236/jss.2023.1112029>.